

Op de bronstexcursies komen veel mensen af. De mensen krijgen hier voor vertrek uitleg van educatief boswachter John ter Horst.

foto Paulien Keijzer (GLGK)

Hertenbronst zorgt voor spitsuur

De jaarlijks terugkerende bronst is niet alleen voor de herten een drukke tijd, maar ook voor de terreinbeheerder die met extra toestroom van publiek te maken krijgt. Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen organiseert jaarlijks een groot aantal bronstexcursies, onder andere op landgoed Staverden op de Noord-Veluwe. De excursies zijn populair en het animo ervoor groeit. Dat is mooi, maar het vraagt ook om meer toezicht, begeleiding en maatregelen in het terrein.

— Marjan Visscher (redactie)

> HET IS BEGIN OKTOBER en de sfeer van de herfst hangt in de lucht. Het is schemerig, de dagen worden merkbaar korter. Nevel verraadt een dalende temperatuur. Ik ben op stap met Ger Verwoerd, boswachter en BOA bij Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen (GLGK). We zijn op weg naar Staverden, gelegen ten westen van Uddel en Elspeet. Eenmaal aangekomen valt direct het witte kasteel op, dat tussen de bomen statig uit de gracht verrijst. Staverden is een echte kasteelnederzetting, compleet met kasteel, gracht, tuin, park, bijgebouwen, boerderijen, bos en natuurterreinen. Normaliter zijn de meeste recreanten in de directe omgeving van het kasteel te vinden. Hier is een horecagelegenheid, parkeerterrein, bezoekerscentrum en er zijn diverse wandelroutes uitgezet. In de rest van het gebied is het dan rustiger. Op dit moment is het andersom. Overal staan auto's geparkeerd, niet alleen op het parkeerterrein, maar ook in de berm van de weg. Op de smalle wegen rijdt veel verkeer en er scharrelen groepjes mensen rond. Sommigen zitten op stoelen in de berm. In de verte horen we het geluid van een burlend hert, gevolgd door geweigekletter. "De bronst is vandaag niet meer op z'n hevigst", aldus Verwoerd. "Meestal loopt de bronstperiode van half september tot half oktober, met de piek eind september. Als er geen verstoring is, laten de mannetjes dag en

foto Eline Verwoerd

nacht van zich horen. Herten zijn van nature dagactief, maar als gevolg van menselijke activiteiten kun je ze nu vooral 's nachts en tijdens de schemer waarnemen en daarom zijn er op dit tijdstip veel toeristen.”

Bronstwandelingen

Naast gebiedsgebonden boswachters zoals Verwoerd, die zich voornamelijk met toezicht en wildbeheer bezig houden, werkt GLGK sinds een jaar of vijftien met educatieve boswachters. Dit type boswachter is niet aan een bepaald terrein gebonden en richt zich puur op het begeleiden van excursies. Met de komst van deze educatieve boswachters ontstond er ruimte om speciale bronstwandelingen te organiseren. En die slaan aan. De toeristen komen uit het hele land. Velen komen zelfs uit Zeeland en Zuid-Holland, maar ook uit Duitsland en België. Er zijn mensen die tijdens de bronst drie weken vrij nemen, elke nacht naar de herten luisteren en overdag gaan slapen. Verwoerd ziet het wildtoerisme al in juli of augustus op gang komen. Mensen hebben dan zomervakantie. Sommige dorpjes verdrievoudigen tijdelijk qua inwonertal als gevolg van vol bezette campings. Herten zijn dus zondermeer goed voor de lokale economie. Volgens Verwoerd is er een groeiende behoefte aan natuurbeleving. “Het zien van een hert blijft mensen hun hele leven bij. Het is ook

best bijzonder. Herten spreken tot de verbeelding. Wij merken het, want voor botanische excursies hebben we per keer zo'n twintig aanmeldingen, voor bronstexcursies soms wel het tienvoudige! Een keer hadden we een bedrijfsrelatie op bezoek en we zouden de mensen meenemen naar een hoogzit om grootwild te bekijken, maar herten lieten zich die dag niet zien. Een collega bood aan om naar een aantal bijzondere orchideeën te gaan, maar dat sprak de gasten minder aan. De herten, daar kwamen ze voor, daar hadden ze naar uitgezien.”

Verwoerd ziet het bronsttoerisme steeds populairder worden. Er zijn tegenwoordig ook commerciële partijen die excursies aanbieden. De media spelen hierbij waarschijnlijk een belangrijke rol. Bekend maakt bemind. De laatste zeven á acht jaar lijkt er zelfs een hype te zijn ontstaan. Verwoerd: “Je ziet het ook aan het soort publiek. Vroeger kwamen de mensen in oude kleding, tegenwoordig zie je ze met speciale buitensport outfits. Ook zie je mensen die niet op het buitenleven gekleed zijn en liever niet willen lopen. Zij komen en beleven de bronst vanuit de auto. Ik zie een meer divers publiek en dat is zondermeer goed voor het draagvlak.”

We rijden verder en stuiten op een ven. In de mist zien we een enorm mannetjeshert in het

water staan. Het is een prachtig gezicht. Niet gek dat dit hordes mensen trekt.

Excursie smaakt naar meer

“Veel mensen die meegaan met een begeleide excursie komen op een later moment terug en lopen dan op eigen gelegenheid de excursieroute na. Mensen onthouden waar ze de herten kunnen zien en dat leidt tot grote drukte in het gebied”, aldus Verwoerd. “Het geeft aan dat de excursies een succes zijn, dat mensen het leuk vinden. Maar er is een keerzijde. Mensen gaan soms op plekken staan waar dat niet wenselijk is. Ze staan dan bijvoorbeeld precies op de plek waar de herten het bos uit willen komen. De dieren wachten dan en worden verstoord in hun bronstgedrag. Mensen blijven soms zelfs de hele nacht staan en dat kan tot gevolg hebben dat de herten het bos helemaal niet verlaten. Juist die open gebieden zijn de plekken waar het bronstgedrag zichtbaar is.”

De boswachter laat weten dat een ongewenst neveneffect ook kan zijn dat herten schrikken, op de vlucht slaan en daarbij verkeerswegen oversteken, met alle risico's van dien. Hij ziet dat ook terug in de statistieken. In de bronstperiode zijn er veel meer aanrijdingen dan normaal. Verwoerd: “De mannetjes zijn sowieso wat roekelozer tijdens de bronst en zo tegen het einde slaat ook de vermoeidheid toe. De

dieren letten daardoor minder goed op bij het oversteken van een weg.”

Grenzen worden bereikt

Het vele bezoek vraagt om maatregelen. Hier op Staverden worden volgens Verwoerd de grenzen van de draagkracht bereikt. Het terrein is niet goed ingericht op het grote aantal bezoekers tijdens de bronst. Het gebied is van alle kanten ontsloten, de wegendichtheid is hier veel hoger dan in gebieden op de Veluwezoom waar de zonering grover is. Verwoerd: “De mensen kunnen hier overal komen, maar juist bij een hoge intensiteit aan bezoek is het belangrijk om ook voldoende rustige gebieden te creëren. Dat is nu een aandachtspunt bij het beheer. De vraag is of we bijvoorbeeld tijdelijk een bepaalde weg moeten afsluiten? We zijn daar nog niet helemaal uit. Het vraagt in ieder geval wat lef in het beheer van een kleinschalig en goed toegankelijk gebied. Feit is wel dat rust niet alleen in het belang is van de herten, maar ook van de mensen zelf; zonder rustige gebieden is er op termijn namelijk geen bronst meer te beleven.”

Voor ons steekt een groepje herten de weg over en in de verte klinkt opnieuw het geluid van een burlend hert. Het is me inmiddels maar al te duidelijk dat Staverden een waar

bronssteldorado is. Op de vraag hoe dat zo komt, antwoordt Verwoerd dat de afwisseling van bossen, heides, graslanden en akkers een gunstige leefomgeving biedt. Herten zijn van nature dieren van open gebieden, niet van puur bos, zoals veel mensen denken. Maar het is niet alleen de terreingesteldheid die bepalend is. De zichtbaarheid van herten wordt ook bevorderd door het zoneren van recreatie, handhaving en toezicht op loslopende honden en de aard van de bosbouw. Door met grotere bosvakken te werken kun je bunderpaadjes dicht laten groeien. Dat zorgt voor de noodzakelijke rust. Een goed jachtbeleid is ook essentieel; herten mogen afschot niet met de aanwezigheid van mensen associëren. De afwezigheid van predatoren als de lynx en de wolf zijn volgens Verwoerd ook gunstig voor de zichtbaarheid.

Toezicht

In het donker vervolgen we onze weg en rijden we zonder licht over zandwegen en half verharde paden. Met een nachtkijker zoeken we ons een weg in het donker. Deze manier van toezicht houden leidt niet alleen tot minimale verstoring, maar zorgt er ook voor dat bezoekers ons niet opmerken. Even verder op staat weer een groep mensen, precies ter hoogte van een wildwissel. Zaklampen verraadden hun

aanwezigheid. Rustig rijden we op de mensen af, waarna Verwoerd uitstapt, hen een goede avond wenst en vertelt dat het na zonsondergang niet is toegestaan je hier te begeven. Hij legt uit wat het met de herten doet en laat de toeristen weten waar ze wel naar toe kunnen om de bronst te beleven. De bezoekers lijken er begrip voor te hebben en lopen terug.

“Meestal reageren mensen wel begripvol. Een enkeling heeft er lak aan en moppert”, zegt Verwoerd. Een enkele keer schrijft hij een boete uit. Het mag vanwege zijn BOA-bevoegdheid, maar hij doet het niet graag. Hij wil niet bekend staan als een boeman, maar als mensen zich echt niet gedragen moet het wel. Dat is ook in het belang van de toerist die zich wel netjes gedraagt. Mensen die het wild verstoren verpesten het namelijk voor de anderen en dat gebeurt nu helaas ook. Verwoerd: “Ik krijg regelmatig verontwaardigde reacties van het wildkijkend publiek als ze zien dat anderen zich niet aan de toegangsbepalingen houden en op die manier de zaak verstoren. Soms krijg ik zelfs applaus als ik de overtreders in de kraag vat. Ik kan in dergelijke gevallen echt niet anders dan een proces-verbaal uitschrijven.”

Voor het toezicht werkt Verwoerd samen in het Groennetwerk Noord-Veluwe dat onderdeel

Boswachter Ger Verwoerd.

foto Eline Verwoerd

Een burlend hert komt uit het bos en trekt naar het open gebied.

is van de Stichting Groennetwerk (SGN). Dit netwerk bestaat uit 9 gemeenten en is een samenwerkingsverband tussen de politie, Koninklijke Marechaussee, de groene BOA's en flora- en faunabeheerders van onder andere Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en GLGK. Ook zijn gemeenten, provincie Gelderland en particuliere terreineigenaren aangesloten. De SGN coördineert de samenwerking op het gebied van toezicht, handhaving en wildaanrijdingen. Tijdens de bronstperiode worden gezamenlijk speciale controleweekenden georganiseerd.

Veel toezichtwerk gaat echter ook buiten deze speciale weekenden om. Verwoerd laat weten dat het heel belangrijk is om als boswachter voor de mensen toegankelijk te zijn en lokaal goed bekend te zijn. Verwoerd: "Ik woon hier in de buurt en ken veel mensen, ook vaak de toeristen die hier langer verblijven. Ongevraagd word ik soms geholpen met mijn werk. Mensen bellen me dan of spreken me aan om te melden dat er toeristen zijn die iets doen wat niet door de beugel kan. Ik waardeer dat. Het betekent ook dat ik dingen niet op z'n beloop kan laten. Als iemand me 's avonds laat belt kan ik moeilijk zeggen dat ik pas de volgende dag ga kijken. De grote toeloop van mensen tijdens de bronst heeft voor mij dus ook een voordeel; er zijn

namelijk meer ogen en oren in het veld. Zo'n gebiedsgebonden netwerk is belangrijk voor mijn werk."

Toekomst

Het toenemend aantal toeristen vraagt om een maatregelen in het terrein. Naast de geplande bouw van wildobservatieposten (zie kader) heeft GLGK onlangs een aantal extra vrijwillige educatieve boswachters aangesteld. Daarmee kan het aantal begeleide bronstexcursies worden uitgebreid, van veertien in 2012, naar twintig tot dertig volgend jaar. Verwoerd: "In navolging van andere locaties nemen we

volgend jaar ook op Staverden de mensen mee naar de wildobservatiepost. Op deze manier kun je werken aan de wildzichtbaarheid, zonder dat je de dieren in hun natuurlijke gedrag verstoort. Op deze manier lukt het ons de toerist beter te sturen en blijvend te laten genieten van het wild dat hier leeft. Als je goed nadenkt over je zonering kun je uitstekend bronstexcursies organiseren. Je moet wel plekken creëren waar je de mensen op kunt vangen en naar toe kunt leiden. Het is verstandig hier vooraf bij stil te staan." <

Marjan Visscher, redactie@vakbladnbl.nl

foto Eline Verwoerd

Wildobservatieposten

GLGK bereidt de bouw van een wildobservatiepost voor. Hiermee kan het publiek gericht worden opgevangen en wordt mensen de mogelijkheid geboden om verantwoord te genieten van het bronstspektakel. Het moet bijdragen aan een betere recreatiezonering en een terugkeer van de rust in het gebied. Voor het ontwerp van de wildobservatieposten ging GLGK begin 2011 een samenwerking aan met Hogeschool Van Hall Larenstein in Velp. Studenten werden uitgedaagd om een geschikt ontwerp te maken. Het leverde de studenten studiepunten op en een aantal prachtige maquettes. Het beste ontwerp is uitgekozen en inmiddels zijn er al in drie terreinen op de Veluwe van deze wildobservatieposten gebouwd: op De Dellen, de Loenermark en het Wekeromse Zand. De posten zijn gemaakt door eigen medewerkers en met hout uit eigen bos. Verwoerd: "We kwamen tot het besluit om dit ontwerp ten uitvoer te brengen, omdat het gebouwd kan worden met eigen hout, het een sterke en onderhoudsarme constructie is en -niet onbelangrijk- het op meerdere locaties inpasbaar is. Het ontwerp kan namelijk makkelijk worden aangepast aan de ruimte die ergens beschikbaar is." Bezoekers kunnen de posten benaderen via de achterkant. Binnen geven de kijkgaten een goed zicht op de omgeving, zonder dat het wild de menselijke aanwezigheid bespeurt. Deze winter zal de bouw op Staverden geschieden.

